

Pomáha aktívne otvorené myslenie pri záchrane nevinných mačiatok?

Miroslava Galasová, Lenka Valuš

Ústav experimentálnej psychológie CSPV SAV
Dúbravská cesta 9, 84104 Bratislava
miroslava.galasova@savba.sk; valus.lenka@gmail.com

Abstract

Aktívne otvorené myslenie (AOM) je spôsob uvažovania, pri ktorom berú ľudia do úvahy nielen informácie, ktoré podporujú ich názory, ale aj také, ktoré im odporujú. Štúdie tiež naznačujú, že AOM súvisí s výskytom rôznych odchýlok pri rozhodovaní. V našej experimentálnej štúdií (N = 276) sme sa zamerali na tri kognitívne odchýlky – atribučný omyl, sklon k seba-potvrdzovaniu a omyl utopených nákladov – vo vzťahu k AOM. Skúmali sme aj, či redukcia uvedených odchýlok v dôsledku intervencie založenej na mentálnej simulácii závisí od AOM. Zistili sme, že subškála AOM dogmatizmus pozitívne koreluje s podliehaním atribučnému omylu. Miera dopúšťania sa atribučného omylu zároveň klesala vplyvom intervencie o to viac, o čo vyššiu úroveň dogmatizmu účastníci vykazovali. Pri ostatných odchýlkach sa vzťahy s AOM nepreukázali.

1 AOM a nevinné mačiatka

Tento článok nadväzuje na predchádzajúcu štúdiu Galasovej a Kostovičovej (2018). V nej sme vysvetlili, že záchrana nevinných mačiatok je moderný idióm, ktorý nás má naviesť k správne uvažovaniu a rozhodnutiu. Ako má však správne uvažovanie, vďaka ktorému sa vyhneme rozmanitým kognitívnym odchýlkam, vyzeráť?

Baron (1993) a ďalší naznačujú, že nápomocným by mohlo byť takzvané aktívne otvorené myslenie (AOM). AOM by nám malo pomáhať v racionálnejšom usudzovaní, pretože miesto jednostranného pohľadu nám umožňuje komplexnejšie uvažovanie o rôznych alternatívach, a teda aj o takých, ktoré nie sú v súlade s našimi pôvodnými presvedčeniami. Baron (1993) taktiež uvádza, že účastníci s vyššou úrovňou AOM boli odolnejší voči sklonu k seba-potvrdzovaniu. Zároveň sa pri rozhodovaní nechali menej ovplyvniť svojimi predchádzajúcimi presvedčeniami. Haran, Ritovová a Mellersová (2013) zase pozorovali, že výška AOM pozitívne súvisela s vyšším počtom vyhľadávaných informácií, ktorý následne viedol k presnejšiemu odhadom. Problém však nastal, keď účastníci s vysokým AOM brali pri rozhodovaní do úvahy aj zavádzajúce informácie. Vtedy ich schopnosť presnejšieho odhadu, naopak, negatívne korelovala s úrovňou

AOM. Je teda potrebné poznamenať, že vyhľadávanie informácií je dobrá stratégia, ale zároveň je dôležité posúdiť ich relevanciu a validitu.

Keďže sa na základe uvedených štúdií zdá, že AOM hrá dôležitú úlohu pri posudzovaní a rozhodovaní, rozhodli sme sa overiť, či úroveň AOM súvisí s vybranými kognitívnymi odchýlkami. Zároveň nás zaujímalo, či AOM moderuje účinnosť nami zvolenej intervencie v podobe kontrafaktového podnecovania na výskyt daných odchýlok. Pre tento účel sme sa rozhodli použiť 17-položkový AOM dotazník, ktorý bol úspešne použitý Svedholm-Häkkinenovou a Lindemanovou (2017).

2 Kognitívne odchýlky a kontrafaktové podnecovanie

Kognitívne odchýlky predstavujú systematické chyby v uvažovaní, ktoré vedú k chybnému rozhodovaniu. Často sa spájajú s myšlienkovým Systémom 1, ktorý je zodpovedný za rýchle a intuitívne rozhodnutia (Kahneman, 2012). V našom výskume sme sa zamerali na tri kognitívne odchýlky, a to na atribučný omyl, sklon k seba-potvrdzovaniu a omyl utopených nákladov.

Atribučný omyl sa prejavuje nadhodnocovaním dispozičných, teda osobnostných vlastností, pred situačnými okolnosťami v momentoch, keď posudzujeme správanie iného človeka. Sklon k seba-potvrdzovaniu je tendencia selektívne vyhľadávať, interpretovať a zapamätávať si iba také informácie, ktoré súhlasia s našim názorom alebo presvedčením. Do tejto skupiny patrí aj pozitívne testovanie hypotéz, v ktorom intuitívne kládeme výlučne také otázky, na ktoré dostaneme pozitívne odpovede. Do tretice, omyl utopených nákladov pozorujeme vtedy, ak ľudia iracionálne investujú peniaze, čas a iné zdroje do aktivít, ktorých výsledná hodnota neprekročí investované náklady.

Na redukciu kognitívnych odchýlok vznikli rôzne tzv. debiasingové stratégie. V našej štúdií sme sa rozhodli pre kontrafaktové podnecovanie uvažovania „čo by bolo keby“, ktoré by malo aktivovať myšlienkový Systém 2 prostredníctvom mentálnej simulácie. Tento spôsob sa ukázal ako sľubný aj pri redukcii niektorých kognitívnych odchýlok (Galinsky & Moskowitz, 2000).

3 Metódy

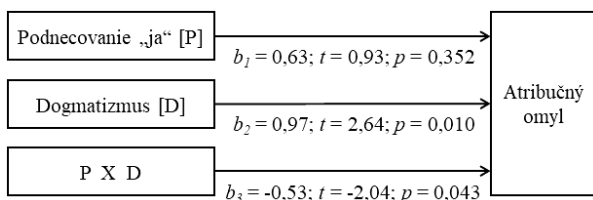
Experimentu sa zúčastnilo 276 ľudí (57% žien) vo veku 15 až 66 rokov ($Mdn = 31$, $IQR = 13$). Realizovali sme ho pomocou online dotazníka s využitím medzi-subjektového dizajnu $3 \times 2 \times 2$. V prvom kroku bola účastníkom náhodne pridelená jedna z troch úloh - buď na atribučný omyl, sklon k seba-potvrdzovaniu, alebo omyl utopených nákladov. Následne všetci účastníci vyplnili dotazník AOM so 4 subškálami – *dogmatizmus* (6 položiek), *odolnosť voči faktom* (5 p.), *liberalizmus* (3 p.) a *zosobňovanie presvedčení* (3 p.) (Svedholm-Häkkinen & Lindeman, 2017). Potom boli účastníci náhodne rozdelení do dvoch skupín. Jedna absolvovala kontrafaktové podnecovanie so scenárom, kde bol protagonistom samotný riešiteľ úlohy. Druhý scenár sa týkal protagonistu, ktorým bola iná osoba. Pre toto rozdelenie sme sa rozhodli na základe neurovedných poznatkov, ktoré naznačujú, že ak rozmýšľame o nás samých, tak sa nám v mozgu aktivujú odlišné mozgové štruktúry než vtedy, keď rozmýšľame o iných ľuďoch (De Brigard et al., 2015). Po podnecovaní účastníci riešili úlohu na jednu z dvoch zvyšných odchýlok.

4 Výsledky

AOM škála mala vysokú vnútornú konzistenciu, $\alpha = 0,80$. Avšak len 2 subškály mali dostatočnú reliabilitu: dogmatizmus, $\alpha = 0,69$ a odolnosť voči faktom, $\alpha = 0,75$. Zvyšné 2 sme preto do ďalšej analýzy nezahrnuli.

AOM pozitívne korelovalo s počtom vytvorených kontrafaktov, $r_s = 0,23$; $p < 0,001$. V pozitívnom vzťahu boli aj dogmatizmus a úroveň podliehania atribučnému omylu, $r_s = 0,25$; $p = 0,017$. Pri ostatných dvoch odchýlkach sme vzťahy s AOM nenašli.

V rámci moderačných analýz sme zistili, že miera dopúšťania sa atribučného omylu klesala vplyvom „ja“ podnecovania o to viac, o čo vyššiu úroveň dogmatizmu účastníci vykazovali. Ľudia s nízkym dogmatizmom sa atribučného omylu dopúšťali len minimálne - bez ohľadu na intervenciu.

D	efekt	t	p	95% CI
Nízky	-0,19	-0,58	0,566	[-0,83; 0,46]
Stredný	-0,63	-2,81	0,006	[-1,08; -0,19]
Vysoký	-1,08	-3,61	<0,001	[-1,67; -0,49]

Obr. 1: Dogmatizmus ako moderátorom vplyvu „ja“ podnecovania na atribučný omyl

5 Diskusia

Naše zistenia naznačujú, že ľudia podliehajú atribučnému omylu o to viac, o čo je ich uvažovanie dogmatickejšie. Kontrafaktové podnecovanie zamerané na „ja“ sa zároveň ukázalo byť sľubnou metódou redukcie atribučného omylu u stredne a vysoko dogmatických ľudí. Pri ostatných kognitívnych odchýlkach sa nám síce vzťahy s AOM nepodarilo preukázať, ale to mohlo byť spôsobené nižšou ekologickou validitou niektorých úloh a taktiež malým počtom položiek v subškálach liberalizmus a zosobňovanie presvedčení. Identifikácia moderátorov efektu debiasingových stratégií je dôležitá kvôli prispôsobeniu intervencií rôznym cieľovým skupinám.

Pod'akovanie

Výskum vznikol s podporou grantu APVV-16-0153 "Kognitívne zlyhania - individuálne prediktory a možnosti intervencie".

Literatúra

- Baron, J. (1993). Why teach thinking? – An essay. *Applied Psychology*, 42, 191–237.
- De Brigard, F., Spreng, N. R., Mitchell, J., & Schacter, D. (2015). Neural activity associated with self, other, and object-based counterfactual thinking. *NeuroImage*, 109, 12–26.
- Galasová, M. & Kostovičová, L. (2018). Save Innocent Kitties with Counterfactual Priming. In Č. Šašinka, A. Strnadová, Z. Šmideková, & V. Juřík (Eds.), *Sborník příspěvků Kognice a umělý život 2018* (pp. 17-18). Brno: Flow, z. s.
- Galinsky, A., & Moskowitz, G. (2000). Counterfactuals as behavioral primes: Priming the simulation heuristic and consideration of alternatives. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 384–409.
- Haran, U., Ritov, I., & Mellers, B. A. (2013). The role of actively open-minded thinking in information acquisition, accuracy, and calibration. *Judgment and Decision Making*, 8, 188–201.
- Kahneman, D. (2012). *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus, and Giroux.
- Svedholm-Häkkinen, A., & Lindeman, M. (2017). Actively open-minded thinking: development of a shortened scale and disentangling attitudes towards knowledge and people. *Thinking & Reasoning*, 24, 21-40.